

TÓTH ANDREA NOÉMI

A zaklató távoltartása¹

A magyar büntetőjog történetében megfigyelhető tendencia, hogy kezdetben az emberi életet és a tulajdont övezte védelem, ez csak később egészült ki az ember intellektusát és lelki épségét védő tényállásokkal. Hamarabb került a büntető törvénykönyvbe az emberölés vagy a lopás tényállása, mint az egyének méltóságát, becsületét, lelki integritását védő tényállások. Egy a common law jogrendszerre nagy hatást gyakorló tanulmány² már 1890-ben szorgalmazta a magánszférához való jog önálló jogként történő elismerését. A jog tartalmának értelmezése nem egyezik meg a napjainkban használt definícióval, hiszen akkoriban a magánszférába tartozó tények nyilvánosságra hozatala miatti nem vagyoni kárt és sérelmet jelentette, s azt csak magánjogi viszonyokban vizsgálták. Nemcsak azt a jogot jelentette, hogy az ember megakadályozza, hogy a magánéletéről hamis képet tegyenek közzé, hanem azt is, hogy a magánszférájába tartozó bármely dolog nyilvánosságra kerüljön az ő akarata ellenére. A magánszférához való jog tehát a nyilvánosság előtt történő kényszerű megjelenést fedte le. Az említett tanulmány hiába volt nagy jelentőségű, az Egyesült Államokban a publikálása után még több mint tíz évvel³ sem ismerték el a magánszférához való jogot. Mindez csak tizenöt évvel később, a XX. század elején következett be, amikor számos amerikai szövetségi államban szabályokat vezettek be a hirdető és az újságírók vonatkozásában a privát szféra védelme érdekében. A védett jogi tárgy nem a társadalom értékítélete volt – szemben a rágalmozgás és a becsületsértés tényál-

1 „A kutatás a TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 azonosító számú *Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program* című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.”

2 Samuel D. Warren – Louis Brandeis: *The Right to Privacy*, Harvard Law Review, vol. IV, no. 5, 15 December, 1890. Idézi Simon Éva: *Egy XIX. századi tanulmány margójára*. Információs társadalom, privacy, 2005/2., 33. o.
http://www.infonia.hu/digitalis_folyoirat/2005_2/2005_2.pdf

3 1902-ben a *Roberson vs. Rochester Folding Box Co.*-perben egy fiatal lány képmását használták fel liszt reklámozásához anélkül, hogy ő tudott volna erről, és hozzájárult volna. A New York-i fellebbviteli bíróság elutasította a lány keresetét azon az alapon, hogy a privát szférához való jog nem létezik. Idézi: Simon Éva: i. m. 41–42. o.

lásaival –, hanem az egyén azon érzelmi szenvedése, amit a magánéletében megjelenő tények nyilvánosságra kerülése okoz.

Hazánkban is léteztek a magánszférát védő, büntetőjogon kívüli védelmet biztosító normák, ilyenek voltak például az adatvédelemre vonatkozó rendelkezések, valamint a kapcsolódó polgári jogi és közigazgatási jogi normák, továbbá a Btk.-ban szereplő rágalmazás, becsületsértés, magánlakás, magántitok és levéltitok védelme. Igazodva azonban a nemzetközi jogi és európai uniós dokumentumok elvárásaihoz, továbbá megtapasztalva az említett tényállások által nyújtott védelem elégtelen voltát, felvetődött az igény, hogy a zaklatás önálló büntetőjogi tényállássá váljon. Ezzel körülbelül egyidejűleg erősödött a küzdelem zaklatással szoros kapcsolatban álló családon belüli erőszak ellen. Külföldi – elsősorban osztrák – minta alapján a távoltartás tűnt az egyik leghatékonyabb ellenszernek, hiszen a határozat a bántalmazó személyt (terheltet) kötelezi arra, hogy hagyjon fel a bántalmazott (sértett) magánszférájába történő behatolással, és meghatározott ideig tartsa magát távol tőle.

Nemcsak azért szükséges összekapcsolni a zaklatást és a távoltartást, mert a távoltartást az ügyek jelentős részében zaklatás miatt induló eljárás során indítványozza a sértett⁴, hanem azért is, mert álláspontom szerint ugyanaz a védett érték lelhető fel a szabályozás hátterében, hiszen a sértett magánszférájába kíván beférközni egy vagy több személy oly módon, hogy az számára szenvedést okoz, és e kéréstől beavatkozástól védi őt meg a jogalkotó.

A zaklatás és a távoltartás közös nevezője: a magánszféra védelme

A magánszférához való jog lényegét találóan, s azóta is sokszor idézve *Cooley* bíró fogalmazta meg⁵, ez jelenleg is helytálló: „*Az a jog, hogy az ember egyedül lehessen.*” Ennek lényege napjainkban is elfogadható igaznak, mégis egy örökké változó definícióról van szó, hiszen az adott korokban változnak az elkövetés lehetséges eszközei, módjai, ezáltal pedig maga a fogalom is.

⁴ A Budai Központi Kerületi Bíróságon általam vizsgált 2013-ban és 2014 szeptemberéig lezárt, távoltartással kapcsolatos hatvan ügyből huszonkilencben zaklatás büntéseleménye miatt indult a büntető-eljárás.

⁵ „*Right to be let alone*” *Cooley* on Torts 2nd ed. p. 29., idézi: Samuel D. Warren – Louis Brandeis: i. m. Magyarul: Samuel D. Warren – Louis D. Brandeis: A magánszférához való jog. Információs társadalom, privacy, 2005/2., 9. o.

http://www.infonia.hu/digitalis_folyoirat/2005_2/2005_2.pdf

Hazánkban az alkotmány szűk értelemben véve nem szólt a magánéletéről, csupán a jó hírnévhez, a magánlakás sérthetetlenségéhez, valamint a személyes adatok védelméhez való jogról⁶, de ezen túlmenően tartalmazta⁷, hogy a nemzetközi egyezmények kötelező erővel bírnak a Magyar Köztársaságra, így azokból⁸ levezethető a magánélet tiszteletben tartásának kötelezettsége. Tartalmazta az emberi méltósághoz való jogot is, amelyre az 56/1994. (XI. 10.) AB határozat visszautal a magánszférához való jog kapcsán. „Az Alkotmánybíróóság felfogásában az emberi méltósághoz való jog az ún. »általános személyiségi jog« egyik általános megfogalmazása, azaz a személyiségi jogok »anyajoga«, amely a modern alkotmányokban, illetve alkotmánybíróági gyakorlatban a »személyiség szabad kibontakozásához való jog«, »az önrendelkezés szabadságához való jog«, »általános cselekvési szabadság«, továbbá »a magánszférához való jog« elnevezésekkel szerepel [8/1990. (IV. 23.) AB határozat, ABH 1990, 42, 44.] A »magánszférához való jogot« az Alkotmány konkrét, szubjektív alapjogként nem nevezi meg, de a magánélet szabadságához való jog kétségkívül az egyén autonómiájának védelmére szolgáló olyan alapjog, amely az ember veleszületett méltóságából ered, amelynek tehát az általános személyiségi jog – az emberi méltósághoz való jog – szubsidiárius alapjoga [...] A magánszférához való jog, az önmegvalósítás joga, a személyiség szabad kibontakozása és az autonómia védelme megköveteli az alkotmány 8. § (1) bekezdésében írt szempontok érvényesülését, azaz azt, hogy az állam az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait tartsa tiszteletben és védelmezze.”⁹ Az AB-határozat tehát az állam számára ir elő kötelezettséget, hogy garantálja az ember alapvető jogainak – és így a magánszférához való jognak – a védelmét. Nem passzív, hanem aktív magatartást feltételez, amelyen keresztül a jog érvényesülése megvalósulhat.

Magyarország alaptörvénye az emberi méltósághoz való jog említése – mint a „személyiségi jogok anyajoga” – mellett már kifejezetten kimondja, hogy mindenkinek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét, otthonát,

⁶ 1949. évi XIX. törvény 59. § (1) bekezdés.

⁷ Uo. 7. §

⁸ Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya: „Senkit nem lehet alávetni magánéletével kapcsolatban önkényes vagy törvénytelen beavatkozásnak, sem pedig becülete és jó hírneve elleni jogtalan támadásnak.” Emberi jogok európai egyezménye 8. cikk: „Mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák.” További fontos dokumentum az Emberi jogok egyetemes nyilatkozata 12. cikk: „Senkinek magánéletébe, családi ügyeibe lakóhelye megválasztásába, vagy levelezésébe nem szabad önkényesen beavatkozni, sem pedig becsületében, vagy jó hírnevében megsérteni. Minden személynek joga van az ilyen beavatkozásokkal vagy sértésekkel szemben a törvény védelméhez.”

⁹ 56/1994. (XI. 10.) AB határozat II. pont

kapcsolattartását és jó hírnevét tiszteletben tartásák.¹⁰ E jogok részletes védelméről nem nyilatkozik, így azt más jogszabályokban kell keresnünk.

A magyar jog a zaklatás tényállásának Btk.-ba integrálása előtt is ismerte már a zaklatás kifejezést, méghozzá úgy, mint az egyenlő bánásmód követelményének egyik lehetséges megsértési módját.¹¹ E törvény alapján zaklatásnak minősül az az emberi méltóságot sértő, szexuális vagy egyéb természetű magatartás, amely az érintett személynek a 8. §-ban meghatározott tulajdonosságával függ össze, és célja vagy hatása valamely személlyel szemben megfélemlítő, ellenséges, megalázó, megszegyenítő vagy támadó környezet kialakítása.¹² Valamennyi védett tulajdonsággal kapcsolatban megvalósulhat, és nemcsak a felsorolt magatartásokat tiltja szoros értelemben véve, hanem e törvény 7. § (2) bekezdésében felsorolt egyéb cselekményeket is, így intézkedéseket, mulasztást, utasítást¹³ vagy akár egy adott gyakorlatot is.¹⁴ Fontos kiemelni, hogy a törvény személyi hatályát esetről esetre kell vizsgálni, és előfordulhat, hogy a panaszban megjelölt személy bár kimerítette az adott tényállást, mégsem lehet vele szemben megindítani az eljárást az egyenlő bánásmód megsértése miatt, hiszen a törvény például a családjogi és hozzátartozói viszonyokat kizárja.

Látható, hogy a zaklatás szabályozása ennél szélesebb körben indokolt, hiszen mindenhol, mindenkivel előfordulhat, akár családtagoktól, akár ismeretlenektől is elszenvedhető jelenségről van szó. A fenyegető zaklatás, idegen nevén *stalking* egyik jellemzője a kifejezetten személyes jelleg, elkövetője hosszabb ideje folyamatosan vagy visszatérően molesztálja áldozatát, akinek emiatt veszélybe kerül a biztonsága, ám a tettes indíttatása nem feltétlenül szexuális. A meghatározás állandó eleme a másra irányuló, nem kívánt, há-

¹⁰ Magyarország alaptörvénye VI. cikk (1) bekezdés.

¹¹ 2003. évi CXXV. törvény 7. § (1) *Az egyenlő bánásmód követelményének megsértését jelenti a közvetlen hátrányos megkülönböztetés, a közvetett hátrányos megkülönböztetés, a zaklatás, a jogellenes elkülönítés, a megtorlás, valamint az ezekre adott utasítás.*

¹² Uo. 10. § (1) bekezdés.

¹³ 2014. január 16-án kihirdetett nem jogerős ítéletében a Fővárosi Törvényszék megállapította, hogy a Budapesti Rendőr-főkapitányság szexuális irányultság miatti közvetlen hátrányos megkülönböztetést és zaklatást valósított meg 2012-ben a Budapest Pride megtiltásával. A BRFK döntése nemcsak egyszerűen diszkriminálta a felpereseket, illetve az általuk képviselt LMBTQI közösséget a szexuális irányultságuk miatt, hanem zaklatást is megvalósított velük szemben. Vagyis a tiltás hatásában alkalmas volt a szexuális kisebbségeket érintő ellenséges környezet kialakítására. A bíróság úgy fogalmazott az ítélet kihirdetésekor, hogy a BRFK nem valódi indokok alapján, hanem a felperesek és a meleg közösség szexuális irányultsága miatt tiltotta meg a Budapest Pride felvonulást. <http://helsinki.hu/zaklato-modon-diszkriminalt-a-rendorseg-2012-pride>

¹⁴ Gyulavári Tamás – Kádár András Kristóf: A magyar antidiszkriminációs jog vázlatja. Bitor Kiadó, Miskolc, 2009, 81. o.

borgató viselkedés, amely burkoltan vagy kifejezetten fenyegető, és amelynek hatására a megfenyegetett erős félelmet érez.¹⁵ Csoportosíthatjuk az elkövetés helye, indítéka, az elkövető szándéka, célpontja szerint is. Ha személyes indítatású a zaklatás, az lehet a családon belüli erőszak egyik megnyilvánulása, továbbá a hírességeket érintő, nem ritkán elvakult, a józan ész határain túlmenő zaklatás és a homoszexuális és lesbikus kapcsolatokban megjelenő, szerelemföltésből kiinduló zaklatás is. Az elkövető motivációi tekintetében megkülönböztetjük, ha például megszakadt kapcsolatot akar újra feléleszteni, azaz a zaklató és áldozata korábban közelebbi viszonyban állt egymással, de ez megszakadt, és a zaklató azt szeretné, ha ismét szerepet kapna. Célja lehet a másik személy visszakényszerítése, vagy éppen megbüntetése is. Beszélhetünk olyan zaklatásról is, ahol a vágyott kapcsolat beteljesítése vezérli a zaklatót. Ebben az esetben semmilyen viszony nem volt korábban a sértettel, kapcsolatuk alapja a zaklatás maga. Célja, hogy a vágyott személy felfigyeljen rá, elismerje őt, kapcsolatba lépjen vele, s legtöbbször meg van arról győződve, hogy a zaklatás hatására a célpontja viszonzni fogja érzelmeit. Statisztikák szerint az elkövetők legtöbbször nők, áldozataik pedig idősebb, társadalmi és vagyoni szempontból magasabban álló férfiak. Elkülöníthetjük ezektől a zaklatásnak azt a típusát, amikor az előzőektől eltérően a zaklató célja valamilyen vélt vagy valós sérelem megtorlása, amikor valamely korábbi sérelme miatti megbüntetés szándéka vezérli.¹⁶

A zaklatás szabályai az új Btk.-ban

Fontos látnunk, hogy az esélyegyenlőségi törvény kapcsolódó szakaszai büntetőjogi relevanciával nem bírnak, így részben emiatt, részben az addig meglévő, egyének magánszférájával foglalkozó büntető- és szabálysértési tényállások elégtelen volta miatt, részben pedig az Európai Unió más tagállamaiban követett gyakorlathoz – amely szerint a zaklató jellegű magatartásokat büntetőjogi eszközökkel kívánják szankcionálni¹⁷ – igazodva elengedhetlenné vált a zaklatás tényállásának megalkotása, amely 2008. január 1-jén került a magyar büntető törvénykönyvbe.¹⁸

¹⁵ Szathmáry Zoltán: Gondolatok a zaklatás büncselekményéről. Magyar Jog, 2009/12., 726. o.

¹⁶ Uo. 727. o.

¹⁷ Berkes György: Tevékeny megbánás és közzétételi eljárás, zaklatás és a büntető jogalkalmazást érintő más kérdések. Ügyvédek Lapja, 2008/5., 16. o.

¹⁸ A 2007. évi CLXII. törvény módosította az 1978. évi IV. törvényt, s annak 176/A §-ában található a zaklatás új törvényi tényállását.

A zaklatás nemcsak ismert embereket, hírességeket érinthet, hanem a társadalom valamennyi rétegében előfordulhat. Áldozatai lehetnek férfiak és nők, szegények és gazdagok, szexuális beállítottságukra tekintet nélkül. Főként a lehetséges széles sértetti kör indokolja a magatartás büntetőjogi szankcionálását és az elkövető felelősségre vonását.

A jogalkotói szándékot mutatja a törvény indokolása is: „...az államnak alkotmányos kötelezettsége olyan jogi feltételeket teremteni a polgárai számára, amelyek között biztosított a magánszférához való jog érvényesülése és védelme. Az államnak nemcsak a hatóságoknak a magánszférába való illetéktelen beavatkozásával szemben kell védelmet nyújtania, hanem egymással szemben is meg kell védenie polgárait. Így a magánszféra védelméhez fűződő jogot súlyosan sértő zaklatásszerű magatartások visszaszorítása feltétlenül szükséges. A törvény a magánélet zavartalanságát, a privátszféra sérthetlenségét a zaklatás törvényi tényállásának beiktatásával kívánja biztosítani, amely közelít az Európai Unió tagállamainak jogi megoldásához, hiszen a legtöbb országban a zaklató jellegű magatartásokat az állam a büntetőjog eszközével üldözi.”¹⁹ A zaklató jellegű magatartást jellemzi, hogy az idő előrehaladtával súlyosabbá, agresszívabbá válhat, s nem ritkán súlyos, személy- vagy vagyon elleni bűncselekmény elkövetéséhez vezet. Mindezt megelőzendő – még mielőtt a súlyosabb bűncselekmény bekövetkezne – kívánja a jogalkotó szankcionálni e magatartásokat, hiszen számtalan jogesetben láthattuk, hogy valamely tragédiával végződő élet elleni bűncselekmény előtt a terhelt kitarotán követte, figyelte, zaklatta a sértettet. Mindez kiküszöbölhető – vagy legalábbis az események lineáris és törvényszerű folyamatát megváltoztatja, lassítja –, ha a terheltet a bíróság a törvényi tényállás teljesülése esetén elítéli zaklatás miatt.²⁰ Ezt támasztja alá az a döntés²¹ is, amely szerint a zaklatás személy elleni bűncselekmény súlyosabb megítélésű cselekménynek minősül, mint a veszélyes fenyegetés szabálysértése, amely lőfegyvertartási szempontból egyébként kizáró oknak tekinthető. Jelenleg a lőfegyverekről és lőszeréről szóló törvény egyértelművé teszi²², hogy a Btk.

19 Polt Péter (szerk.): Új Btk. Kommentár. Nemzeti Közszolgálati és Tankönyv Kiadó, Budapest, 2013, 119. o.

20 A veszélyes fenyegetés tényállása szabálysértés, azonban csak a célzata egyezik meg a zaklatással. „Aki mászt félelemkeltés céljából a megfenyegetett személyre vagy annak hozzátartozójára vonatkozó, a becsület csorbitására alkalmas tény nagy nyilvánosság elé tárásával komolyan megfenyeget, szabálysértést követ el.” 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről 173. §

21 BH, 2011/297.

22 2004. évi XXIV. törvény a lőfegyverekről és lőszeréről 3/A § (2) bek. bb) pont

222. § (2) bekezdése szerinti zaklatás esetén a lőfegyvertartási engedély nem hosszabbítható meg, illetve nem adható ki.

A törvényhely az új Btk. hatálybalépésével a korábbihoz képest²³ néhány jelentős változáson esett át, miközben számos jellemzője változatlan maradt. A tényállás címe nem módosult, ami helytálló is, hiszen eddig is valóságként, egyértelműen, s mindenki számára közérthetően kifejezte, hogy olyan magatartást szankcionál, amely a más magánszférájába tolakodó, kényszerű, zavaró módon, háborgatva történő beavatkozásban nyilvánul meg. Nemcsak fizikai, hanem pszichésen ható, huzamosan nyugtalanító, más lelkiileg is gyöttrő magatartás is e körbe tartozik, ha másban vagy másokban nyugtalanságot, hányatottságot kelthet.²⁴

Már a tényállás első néhány szavából kitűnik, hogy célzatot is magában foglal, azaz a terheltnek az a célja, hogy más megfélemlítsen, vagy más magánéletébe, illetve mindennapi életvitelébe önkényesen beavatkozzon.²⁵ Ha a cél nélkül történik a más életébe történő beavatkozás, a terhelt nem büntetendő. Akkor sem állapítható meg a bűncselekmény elkövetése, ha a beavatkozás jogszerű, vagy erkölcsileg helyesítható célból történik, például a külön élő szülők esetén az egyik szülő így próbálja meg a másik szülővel a kapcsolatot felvenni, vagy akkor is jogszerű az indok, ha mindez a tartás teljesítése céljából történik.²⁶ A célzat miatt e bűncselekmény kizárólag szándékosan,

23 1978. évi IV. törvény 176/A § (1) Aki abból a célból, hogy más megfélemlítsen, vagy más magánéletébe, illetőleg mindennapi életvitelébe önkényesen beavatkozzon, rendszeresen vagy tartósan más háborgat, így különösen mással, annak akarata ellenére telekommunikációs eszköz útján vagy személyesen rendszeresen kapcsolatot teremteni törekszik, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki félelemléltetés céljából

a) más vagy rá tekintettel hozzátartozóját személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmény elkövetésével megfenyeget, vagy

b) annak a látszatnak a keltésére törekszik, hogy a sértett vagy hozzátartozója életét, testi épségét vagy egészségét sértő vagy veszélyeztető esemény következik be, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Aki a zaklatást

a) házastársa, volt házastársa, bejegyzett élettársa, volt bejegyzett élettársa, élettársa, vagy volt élettársa,

b) nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt álló személy sérelmére követi el, az (1) bekezdésben meghatározott esetben két évig terjedő szabadságvesztéssel, a (2) bekezdésben meghatározott esetben büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel

24 Kónya István (szerk.): Magyar büntetőjog I–II–III. Kommentár a gyakorlat számára. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2013, 856. o.

25 BH, 2011/268.

26 A magyar jogalkotó számára sok tekintetben mintaként szolgáló német jog is tartalmazza ezt a kivételt: amennyiben a zaklatásnak tűnő bűncselekmény jogos érdeket szolgál, nem valósít meg bűncselekményt.

Áy Mónika: A családon belüli erőszak ellen készült német törvény. Ügyészek Lapja, 2005/3., 62. o.

mégpedig egyenes szándékkal valósítható meg, így az eshetőleges szándék fennállása kizárt

Az egyik elkövetési magatartása a tényállás első bekezdésében található, e szerint a terhelt úgy avatkozik be más vagy mások életébe, hogy őt vagy őket rendszeresen vagy tartósan háborgatja. Ebben a tekintetben folyamatos-ságot, ismétlődő jellegű, aktív magatartást kíván meg a törvény, elhatárolva ezzel az eseti jellegű megnyilvánulásoktól. Rendszerességen a rövidebb idő-közönként történő, ismétlődő magatartást, míg tartósságon a huzamosabb időtartamot értjük.²⁷ A zaklatás jellemzője, hogy a terhelt mindenképp kapcsolatba akar lépni kiszemeltjével, ha másként nem, akkor csak megfigyelés-szerű, követő magatartás tanúsításával, de az sem ritka, hogy találkozni és beszélni is akar vele. A korábbi Btk.-ban megtaláltuk példálózó jelleggel a kapcsolódó lehetséges elkövetési magatartásokat, az új Btk. azonban ezt már nem vette át. Bírósági döntés²⁸ is rámutatott, hogy a zaklatás elkövetési magatartása a háborgatás, vagyis az, hogy mást a nyugalomban megzavar rendszeres, toladó magatartásával. Ebből a szempontból irreleváns a zaklató magatartás irányultsága, pozitív vagy negatív hangvétele, sőt az sem szükséges a tényállás megállapításához, hogy a sértett a telefonhívásokat fogadja, a szöveges üzeneteket elolvassa, és hogy a tartalmukat ismerje. A telefonhívások fogadása vagy az üzenetek elolvasása nélkül is megvalósul a bűncselekmény, ha a kapcsolatfelvételre irányuló magatartás a sértett életébe történő rendszeres és önkényes beavatkozás célzatával történik. Végzésében²⁹ a Kúria megállapította, önmagában az, hogy a sértett fogadja a telefonhívásokat és fenntartja a párbeszédet, még nem zárja ki a zaklatás megállapítását. A hivatkozott esetben ugyanis a terhelt és a sértett között tartós, anyagi és munkajogi kötelezettségekkel járó jogviszony volt, amely a sértett számára nem tette lehetővé a kölcsönös kommunikáció teljes és egyoldalú megszüntetését. Zaklatásnak tekintendő a sértett lakása, munkahelye előtt történő gyakori megjelenés, megfigyelés, követés is. Az új Btk. a passzív alanyok azonosságát követeli meg, azaz a terheltnek azt a személyt kell háborgatnia, akinek a magánéletébe önkényesen be akar avatkozni. A Debreceni Ítéltábla³⁰ – a törvényszék által megállapítottakkal egyetértve – megvalósultnak látta a zaklatás elkövetését akkor, amikor a terhelt a sértett lakása, munkahelye előtt

²⁷ Berkes György: i. m. 17. o.

²⁸ BH, 2011/302.

²⁹ Bfv. III. 818/2010/5.

³⁰ Debreceni Ítéltábla, Bhar.II.201/2013/5. sz.

gyakran megjelent, s követte őt. „Mind a vádlott, mind a védője a fellebbezés indokolásában, valamint a harmadfokú nyilvános ülésen hangoztatta, hogy téves a másodfokú bíróság által levont jogkövetkeztetés, mely szerint a vádlott bűncselekményt valósított meg a közterületen való tartózkodásával, esetleg a tanúk által említett ablakra nézésével, hiszen ezek nem lehetnek bűncselekmény elkövetésére alkalmas magatartások. Az, hogy a vádlott az adott helyen tartózkodott, nem meríti ki a törvényi tényállás elemeit. Kifogásolták, hogy az indítványozott tanúk kihallgatására nem került sor. Az ügyben eljáró harmadfokú bíróság ezzel szemben a törvényszék álláspontját osztotta, miszerint helyes volt az a következtetése, hogy a vádlott a sértett lakása, munkahelye előtti gyakori jelenlétével, a sértett követésével megvalósította a rendszeres háborgatásban megnyilvánuló zaklatás vétségét.”

A másik elkövetési magatartást a törvény két fordulatban határozza meg. Az egyik, hogy a zaklató személy bűncselekmény elkövetésével fenyeget. A fenyegetés olyan súlyos joghátrány kilátásba helyezése, amely alkalmas arra, hogy a megfenyegetettben komoly félelmet keltsen. Ehhez itt a félelemkeltés célzata társul, vagyis a terheltnak az a célja, hogy a megfenyegetett személyben valóban kialakuljon a félelem. Mindez azonban csak akkor tényállásszerű, ha az személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó cselekmény³¹ elkövetésére irányul.³² Ha a személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmény elkövetésével való fenyegetés célja nem a félelemkeltés, hanem a bántalmazás közbeni indulat levezetése, a zaklatás nem állapítható meg.³³ Másik fordulata, hogy szintén félelemkeltés céljából kelti azt a látszatot, hogy más életét, testi épségét, egészségét sértő vagy közvetlenül veszélyeztető esemény következik be. A jogalkotó a bizonyítási és értelmezési problémák elkerülése érdekében kivette a látszat tekintetében a „törekvés” kifejezést. E fordulatnál a korábbi szövegtől eltérően nemcsak a sértettel és hozzátartozójával, hanem bárki mással szemben történő elkövetés is tényállásszerű, továbbá a veszélyeztetésnek közvetlennek kell lennie.

A zaklatás fokozottan társadalomra veszélyes³⁴, harmadik bekezdés szerint minősített esetét valósítja meg az, aki a házastársa, volt házastársa, élettársa, volt élettársa, továbbá a nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógy-

³¹ A személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó bűncselekmények meghatározására irányadók a Btk. 314. § (4) bekezdésében felsoroltak.

³² Polt Péter (szerk.): i. m. 120. o.

³³ BH, 2011/303.

³⁴ A bűncselekmény fogalmához kapcsolódó társadalomra veszélyességről lásd bővebben Kóhalmi László: A büntetőjog alapproblémái. Monográfia. PTE ÁJK Gazdasági Büntetőjogi Kutatóintézet, Pécs, 2012, 57–96. o.

kezelése alatt álló személy sérelmére követi el.³⁵ E felsorolás nem tartalmazza a bejegyzett élettárs és volt bejegyzett élettársak körét, s mivel ezek más jogi kategóriát alkotnak, és eltérő joghatások³⁶ kapcsolódnak e státusokhoz, mint az élettárs és a volt élettárs státusához, így indokolt lenne e személyek körét külön is megemlíteni. Az élethelyzetek komplexitására és arra tekintettel, hogy a zaklatás a családon belüli és párkapcsolati erőszak egyik megnyilvánulási formája³⁷, a hozzátartozókra is ki lehetne terjeszteni a minősített eset nyújtotta fokozottabb védelmet. Az új Btk. kibővítette a minősített esetek körét azzal, ha a zaklató a hatalmi vagy befolyási helyzetével visszaélve követi el a bűncselekményt. Elsősorban a munkáltatói jogok gyakorlója, vagy ezzel egyenértékű jogviszonyban a fölrendelt hatalmi helyzetben lévő személy követheti el az alárendelt sérelmére. E személyek köre nem pusztán a személyi minőség miatt került a minősített esetek körébe, hanem azért, mert e minőségét visszaélészerűen, nem a rendeltetésének megfelelően használja fel. A visszaélés tartalma olyan jogosítványok, ismeretek és előnyök kihasználását jelenti, amelyek a terheltnek a sértett fölött gyakorolt hatalmi helyzetéből erednek. Oksági kapcsolat áll fenn a személyi minőség és a magatartás között, azaz ez a hatalmi befolyás teszi lehetővé az adott háborgatást. E minősített eset megállapítását tehát az eset összes körülményére kiterjedő, körültekintő vizsgálatnak kell megelőznie, hiszen pusztán a személyi minőségre alapítani nem lehet. Az új Btk. egyik kommentárja egy (véleményem szerint vitatható) példával emeli ki az e személyi kör által elkövetett alapeset és minősített eset közti különbséget. Ha az alkalmazott saját döntése alapján adja meg főnökének a mobilszámát, amelyen az rendszeresen hívogatja őt munkaidő után, akkor a zaklatás alapesetét követi el. Ha azonban a sértett nem adta meg a telefonszámát, és azt a terhelt a munkavállalói adatokhoz való hozzáférése révén tudta meg, és úgy hívogatta, akkor a (3) bekezdés szerinti minősített esetért felel.³⁸ A (3) bekezdés szerinti minősített eset lényege valójában abban ragadható meg, hogy a terhelt a hatalmi helyzetéből adódó befolyással visszaélve valósítja meg a zaklatás valamelyik elkövetési magatartását. Például önkényesen, a sértett magánéletébe történő beavatkozás célzatával rendszeresen hívogatja a sértettet, és üzeneteket küld neki, a sér-

³⁵ Btk. 222. § (3) bekezdés

³⁶ 2009. évi XXIX. törvény a bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról.

³⁷ <http://www.nane.hu/kiadvanyok/kezikonyvek/miertmarad/miertmarad.pdf> 15. o.

³⁸ Karsai Krisztina (szerk.): Kommentár a büntető törvénykönyvhöz. Kommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez. Complex Kiadó, Budapest, 2013, 467. o.

tett pedig azért kénytelen fenntartani a kommunikációt, mert azt épp az alárendelt szerepe miatt egyoldalúan nem szüntetheti meg. A helyzet kihasználása az, amely e minősítő körülmény megállapítását indokoltá teszi, s ezt esetről esetre vizsgálni kell.

A zaklatás rendbelisége a passzív alanyok számához igazodik, s nem az elkövetési magatartás alkalmaihoz. Épp ezért, ha többen használnak egy levelezési címet, vagy egy telefonszámon több személy elérhető, akkor mindig vizsgálni kell, hogy a terhelt szándéka mely személy zaklatására irányult. Azonos sértett sérelmére elkövetett több elkövetési magatartás – irreleváns, hogy a tényállás mely fordulata szerint – egységet alkot.

A távoltartás mint a zaklatás ellenszere?

A zaklatás latenciája igen magas, ugyanis megfigyelhető az a jelenség, hogy a sértettek valamilyen okból nem tesznek feljelentést. Lehetséges, hogy nem tudják, hogy bűncselekményt követtek el ellenük, vagy ha ezzel tisztában vannak is, nem veszik komolyan. Magyarozatként szolgálhat ezen kívül, hogy megbocsátottak a terheltnek, vagy nem bíznak a hatóságok védelmében.³⁹ Az is előfordulhat, hogy nem is ismerik azokat a lehetőségeket, amelyek megoldást jelenthetnének a gondjaikra, így például a távoltartás jogintézményét, amely a kezdeti javaslatokban⁴⁰ kifejezetten a családon belüli erőszak és a zaklatás sértetteinek védelmét célozta külföldi – elsősorban az osztrák rendszert – alapul véve, nekik nyújtott volna azonnali és hatékony segítséget. Később a büntetőeljárás törvény átfogó módosításának részeként a személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedések⁴¹ sorába illesztették, s az előzetes letartóztatás egyik alternatívájaként kezdte meg magyarországi működését. Már a hatálybalépéstől számított egy éven belül világhossá vált, hogy a büntetőeljárás során kizárólag kényszerintézkedésként elrendelhető

39 Gelányi Anikó: A zaklatás bűncselekményéről a Budapesti X. és XVII. kerületi Ügyészségen szerzett gyakorlati tapasztalatok tükrében. *Ügyészek Lapja*, 2011/1., 24. o.

40 45/2003. (IV. 16.) országgyűlési határozat (a családon belüli erőszak megelőzésére és hatékony kezelésére irányuló nemzeti stratégia kialakításáról) volt az első távoltartással kapcsolatos magyar jogszabály, amely „távoltartó határozat” bevezetését szorgalmazta. Később a témában született legnagyobb jelentőséggel bíró T/9837. számú törvényjavaslat a távoltartást egyértelműen a családon belüli erőszak elleni hatékony fegyverként nevesítette, s két formáját, az ideiglenes távoltartó határozat és a távoltartó határozat magyar jogba integrálását szorgalmazta. Az áldozatok számára történő valódi segítségnyújtást támasztja alá, hogy a távoltartó határozat mind polgári, mind pedig büntetőügyekben meghozható lett volna.

41 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról 138/A §

távoltartás nem váltja be a hozzá fűzött reményeket, hiszen egyáltalán nem nyújtott gyors és hathatós segítséget az áldozatoknak, sőt az áldozatvédelemmel foglalkozó civil szervezetek véleménye szerint a helyzet csak rosszabb lett a jogintézmény megteremtésével, hiszen integrálták ugyan a rég vágyott jogintézményt, annak működése azonban elégtelennek bizonyult.⁴² Alapvető probléma volt, hogy folyamatban lévő büntetőeljárás volt szükséges az elrendeléséhez, amely az arra okot adó cselekményhez képest időben jóval később zajlik, mint hogy – eredeti céljainak megfelelően – a jogintézmény azonnali segítségként funkcionálhatna. Ugyanakkor nem elegendő csupán a büntetőeljárás megindításának ténye, hanem szükséges a megalapozott gyanú közlése is azzal a személlyel, akivel szemben a sértett a távoltartást indítványozza. Az általam vizsgált ügyek mintegy negyedénél azért utasította el a nyomozási bíró a távoltartás elrendelésére irányuló indítványt, mert az, akivel szemben indítványozták, az ülés időpontjában még nem volt terhelti pozícióban, ezért az indítvány időelőttiége miatt megalapozatlannak minősült, s azt el kellett utasítani. Amennyiben a jogalkotó valóban a családon belüli erőszak ellen kívánt hatékony jogintézményt alkotni, akkor annak még a megfélemlített állapotban lévő sértett által is könnyen elérhetőnek, gyorsnak és hatékonynak kell lennie a megalapozott gyanú közlése előtt is.

Láthatjuk, hogy ez nem mondható el maradéktalanul e kényszerintézkedésről, hiszen alkalmazási feltételeiből is kitűnik, hogy elsődleges célja a bizonyítás sikerességének védelme, és nem a családon belüli erőszak jelenségére fókuszálva igyekszik az áldozatokat megóvni a további atrocitásoktól. Távoltartás a szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény megalapozott gyanúja esetén – feltéve, hogy a távoltartással elérni kívánt célok ezzel megvalósíthatók – akkor rendelhető el, ha a terhelt előzetes letartóztatásának elrendelése nem szükséges, de – különösen a bűncselekmény jellegére, a terheltnek az eljárás előtt és az eljárás során tanúsított magatartására, valamint a terhelt és a sértett viszonyára tekintettel – megalapozottan feltehető, hogy a lakókörnyezetben hagyása esetén a sértett tanú befolyásolásával⁴³ vagy megfélemlítésével megghiúsítaná, megnehezítené, vagy veszélyeztetné a bizonyítást, illetve a megkísérelt vagy előkészített bűncselekményt véghezvinné, vagy a sértett sérelmére újabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekményt követne el.⁴⁴ Időtartama tíztől hatvan napig terjedhet, ami az átlagos büntetőeljárások hosszát tekintve rend-

⁴² 2009. évi LXXII. törvény kommentárja. Complex Kiadó, Budapest, 2013. 05. 13.

⁴³ Elek Balázs: A vallomás befolyásolás a büntetőeljárásban. TTK, Debrecen, 2008, 35. és köv. o.

⁴⁴ 44 Be. 138/A § (2) bekezdés

kívül rövid. Álláspontom szerint lehetőséget kellene teremteni arra, hogy az előzetes letartóztatás időtartamához hasonlóan a távollattartás az elsőfokú bíróság ügydöntő határozatának kihirdetéséig tartson, s ebben a határozatban kelljen erről a kényszerintézkedésről külön határozni. Ennek értelmében úgy is dönthetne a bíróság a távollattartással kapcsolatban, hogy ha végrehajtandó szabadságvesztésre ítélnék a terheltet, akkor annak tartamát a büntetés végrehajtásának megkezdéséig meghosszabbítja. Véleményem szerint sokkal hatékonyabbá tenné a jogintézmény működését az is, ha a Btk.-ba a büntetések sorába beillesztenék a távollattartást, amely egyes bűncselekményeknél – elsősorban olyanoknál, ahol fontos az elkövető kiléte és személyes viszonya a sértetthez – szankció is lehetne, így például a zaklatásnál, vagy akár a testi sértés olyan eseteinél, amely már hosszabb időn át tartó haragos viszony kicsúcsosodásaként történt, továbbá egyes szexuális bűncselekmények esetén, stb. Ha nem végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik a terheltet, akkor büntetésként lehetne kiszabni számára bizonyos személyek vagy helyek megközelítésének tilalmát. A távollattartásnak a büntetőjogi jogkövetkezmények körébe történő beillesztése kapcsán is el kell ismerni, hogy a bűnözés mint társadalmi jelenség elleni küzdelemben a büntetőjogi szankcióknak nem lehet elsődleges szerepe, de lemondani róluk semmiképpen sem szabad.⁴⁵ A lehetséges szankciók nagyobb választéka eleget tehetne annak a követelménynek is, hogy a tényleges szabadságelvonással járó szankciók köre háttérbe szoruljon. Azon terhelt esetében, akinél a büntetőeljárás alatt a távollattartás mint kényszerintézkedés kellő visszatartó hatás mellett betölti funkcióját, lehet, hogy tényleges büntetésként is elérhető alkalmazásával a büntetésektől a jogalkotó által elvárt cél.

A kényszerintézkedésként elrendelt távollattartás szankciója hazánkban szándékos megszegés esetén, ha ezt utólag nem menti ki, előzetes letartóztatás, ha pedig ez nem szükséges, a határozat hatálya alatt álló terhelt rendbírósággal sújtható.⁴⁶ Meg kell említeni az Európa-szerte elismert spanyol rendszert, ahol a távollattartó határozat megszegése sui generis bűncselekmény, és ezért hat hónaptól egy évig terjedő szabadságvesztésre ítéltető a távollattartást megszegő személy.⁴⁷ A szabályok megszegése esetén büntetésként szabadságvesztéssel kell számolni, tekintet nélkül arra, hogy a sértett egyetértése mellett, vagy annak akarata ellenére szegte meg a távollattartó határozatot. Hazánkban a spanyol modellt követve amennyiben sui generis bűncselekmény

⁴⁵ Gál István László: Gazdasági büntetőjog közgazdászoknak. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2007, 55. o.

⁴⁶ Be. 139. § (2) bekezdés

⁴⁷ Az Európai Unió Bíróságának ítélete C-483/09. és C-1/10. sz. egyesített ügyekben 2011. szeptember 15., 15. pont.

lenne a kényszerintézkedésként elrendelt távoltartás szabályainak szándékos megszegése – ha ezt utólag nem menti ki –, a bűncselekmény súlyára tekintettel csak a legenyhébb szankciók fűződhetnének hozzá, amelyek nem biztos, hogy hatékonyabb visszatartó erővel bírnának, mint a hatályos szabályok szerint a határozat megszegése esetén alkalmazható előzetes letartóztatás, illetve ha ez nem szükséges, a rendbíráság. Természetesen nemcsak a terhelt számára hátrányokat és esetleges szankciókat megállapító normákat kellene módosítani, hanem meg kellene alkotni azon háttér-intézményrendszert is, amely egyrészt a sértetteknek nyújtja a lehető legszélesebb körű segítséget és a határozat hatálya alatt állók számára átmeneti szállást. Korábban⁴⁸ a Be.-ben a távoltartásnál szerepelt, hogy ha távoltartás van hatályban, akkor soron kívül kell lefolytatni az eljárást, de ezt már a soronkívüliségről szóló szakasznál⁴⁹ találjuk a törvényben. Álláspontom szerint az említett módosításokkal a jelenleginél hatékonyabban lenne biztosítható a hosszú távú védelem és elkülönítés, ami a jelenlegi szabályozást vizsgálva nem mondható el.

2009-ig a távoltartás csak akkor jöhetett szóba, amikor már folyamatban lévő büntetőeljárásról beszélhetünk, és kényszerintézkedésként sem az időtartama nem olyan hosszú, sem pedig a végrehajtási módja nem olyan, hogy a sértett megbízható védelmet remélhetne tőle. A bíróság megjelöli a határozatában, hogy a terhelt pontosan kitől és milyen területtől, épülettől köteles magát távol tartani, de a végrehajtást törvényben rögzített módon nem ellenőrzi, és a megszegésének szankciója sem olyan volumenű, hogy az minden helyzetben visszatartana egy elszánt elkövetőt. A korábbiakban idézett jogesetben⁵⁰ az állandóan követő, ház előtt ácsorgó, őt megfigyelő terhelt ellen is távoltartást kért a sértett, hiszen ezt látta egyetlen megoldásnak, hogy a terheltől legalább a határozat idejére megszabadulhasson, a határozat megfelelő ellenőrzése és háttér-intézményrendszere nélkül azonban e jogintézmény sem képes a zaklatót távol tartani. A bíróság a határozatában előírhatja, hogy a terhelt meghatározott időközönként a távoltartás alapjául szolgáló büntetőeljárást folytató nyomozó hatóságnál jelentkezzék.⁵¹ A törvény feltételes módot használ tehát, ha a bíróság nem írja elő, akkor sem történik eljárási szabálysértés. Előfordulhat, hogy mindez csak akkor jut a rendőrség tudomására, amikor azt a sértett (vagy a határozatban megjelölt, védett sze-

48 2013. évi CXII. törvény a büntetőeljárások időszerűségének javítása érdekében szükséges egyes törvények módosításáról.

49 Be. 64/A § (1) bekezdés d) pont

50 A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bíróság 3.Bnyf.369/2010/2. számú határozata.

51 Be. 138/A § (4) bekezdés

mély) jelzi. Ilyen bejelentés hiányában akár önálló elhatározása, akár pedig a terhelt általi megfélemlítés, fenyegetés hatására az büntetlenül marad. Erre lenne megoldás a házi őrizet ellenőrzésére már hazánkban is alkalmazott elektronikus nyomkövető, ennek a határozatban megjelölt személy bokájára, csuklójára helyezésével ellenőrizhetővé válna a helyváltoztatás.

A jogalkotó is világosan látta, hogy megkerülhetetlen a hiányosságok pótlása, így született meg a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távollattartásról szóló törvény.⁵² Bevezette a rendőrség által 72 órára elrendelhető ideiglenes megelőző távollattartást és a bíróság által nem peres eljárásban hatvan napra⁵³ elrendelhető megelőző távollattartást, amelyek már hatékonyabb segítséget jelenthetnek akár a zaklatás sértettjének is, hiszen a sértettek egyszerűbben hozzáférhetnek, mivel nem szükséges hozzá a folyamatban lévő büntetőeljárás és megalapozott gyanú közlése. Ugyanakkor e jogintézményeknek is számos anomáliájuk van, ami a gyakorlati alkalmazásuk sikerességét csorbitja.⁵⁴ Időtartamuk meglehetősen rövid, a megelőző távollattartásnak nincs semmilyen eljárásjogi szempontból releváns kapcsolódási pontja a kényszerintézkedésként elrendelhető távollattartáshoz, így a folyamatosság és a hosszú távú védelem nem garantált. A végrehajtásuk szintén ellenőrizetlen, megszegésük esetén pedig szabálysértést követ el a határozat hatálya alatt álló személy.

Zárógondolatok

A zaklatás tényállásának részletes vizsgálata után azt mondhatjuk, hogy a lehetséges élethelyzeteket megfelelően lefedi, de indokolt volna a minősített esetet a hozzátartozók teljes körére kiterjeszteni. Logikus megoldásként kínálkozik a zaklató és zaklatott személy elkülönítése, egymástól távol tartása, de a távollattartás jelenlegi szabályai miatt a zaklatás áldozata nem remélhet hosszú távú, biztos védelmet pusztán e jogintézménytől. Megoldás lenne a szabályok említett módosítása és a határozat betartására a technika vívmányainak felhasználása. Már *Warren és Brandeis* is a technika fejlődését látta

⁵² 2009. évi LXXII. törvény a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távollattartásról.

⁵³ 2013. CCLII. törvény az egyes törvényeknek az új polgári törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról 120. § (5) bekezdése módosította az eredeti, harminc napra történő elrendelést hatvan napra.

⁵⁴ Lásd bővebben Tóth Andrea Noémi: A távollattartás anomáliáinak polgári jogi vetületei. Jogelméleti Szemle, 2013/2. <http://jesz.ajk.elte.hu/toth54.pdf>

a magánszféra egyik legfőbb veszélyforrásának, és szerintem az álláspontjuk helytálló volt. Korunkban bővült a zaklatás elkövetéséhez felhasznált lehetséges eszközök köre, amelyekkel a zaklató kéretlenül beavatkozhat másnak a magánszférájába. Már nemcsak személyes jelenléttel lehet elkövetni a zaklatást, hanem az online térben is, ahol a terhelt a sértettnek kéretlen e-maileket küldhet, beszélgetéseket kezdeményezhet vele közösségi oldalakon, de akár a nevében rendelhet, vagy akár le is mondhat bizonyos szolgáltatásokat az interneten keresztül. A technika fejlődése is indokolja, hogy azt követve, mintegy hozzá igazodva kell meghúzni a magánszféra és így az állam által nyújtott védelem határait, valamint biztosítani a védelem alatt álló személy ellenőrzését. Épp ellentétes irányú folyamatot indít be, hiszen a terheltnek még több alkalma nyílik a magánszférába történő önkényes behatolásra, miközben az állam az eddiginél fejlettebb, nagyobb biztonságot adó védelmet adhat a sértettnek.